

پیشگفتار^۱

هر سازمان پویا، همواره باید نقش خود را در میزان دستیابی به اهداف، کامیابی‌ها و ناکامی‌های خود جستجو و کنکاش نماید. یکی از دلایل پیشگامی و اعتلای عملکرد سازمان‌ها و شرکت‌های بزرگ، سازماندهی و ایجاد ساختار مناسب با تکیه بر منابع انسانی و گروه‌های مؤثر و کارآمد و با توجه به ارزیابی محیط و اتخاذ رویکردهای نوین می‌باشد. در دهه‌های گذشته، تصمیم‌گیری‌های مدیریتی در جنبه‌های مختلف منابع آب معمولاً بطور مجزاً و اغلب مستقل در نهادها و واحدهای متکثر با رویکردهای بعضاً ناهمسو اتخاذ می‌شد. در رویکرد نوین مدیریت منابع آب، منافع متفاوت و متعدد آب را با استفاده از روش‌های چندبخشی، چندرشته‌ای، مشارکتی، انعطاف‌پذیر و شفاف به صورت به‌هم‌پیوسته بررسی می‌کنند.

سؤال اساسی این است که در وضعیت حاضر برای اصلاح و بهبود وضع موجود منابع آب و جلوگیری از افزایش ناپایداری و چالش‌های آب در ایران چه اقدام اساسی باید انجام شود؟ هر سازمانی برای بهبود عملکرد و افزایش اثربخشی و ارتقای وضع موجود، نیازمند بازنگری و بهینه‌سازی ساختار تشکیلاتی خود می‌باشد. در بازنگری‌ها معمولاً حوزه‌های اساسی سازمان شامل: مأموریت، مسئولیت، نقش‌ها، وظایف، رویه‌ها، قدرت و اختیارات هر جایگاه و محدوده اعمال آنها را بازبینی می‌کنند و تصویری از نظام ارتباطی و مراکز تصمیم‌گیری را ارزیابی می‌نمایند، بدین صورت حصول اهداف، سیاست‌ها، استقرار و اجرای قوانین و چشم‌انداز رسیدن به شرایط مطلوب مورد سنجش قرار می‌گیرد. رویکردهای بخشی در حوضه‌های آبریز کشور وضعیت زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی ناپایداری را بوجود آورده است. دلیل اصلی این امر، برنامه‌ریزی و اقدامات ناهماهنگ و غیرمتوازن گذشته و بارگذاری مصارف به میزان بیش از ظرفیت پایدار منابع آب قابل استحصال حوضه‌ها و نیز استفاده غیرمجاز از منابع آب در بالادست و پایین‌دست حوضه‌های آبریز می‌باشد. چنین امری منجر به ناپایداری در بهره‌برداری از منابع حوضه‌های آبریز و نادیده انگاشتن حفاظت از منابع آب، محیط زیست و امنیت آبی و غذایی شده است. بدون شک عوارض مذکور نشان از وجود یک ضعف بنیادی در بدنه حکمرانی و سیستم آب کشور بوده به طوری که آبخوان‌ها، تالاب‌ها، رودخانه‌ها، دریاچه‌ها، شرایط آب و هوایی، تولیدات و کیفیت محصولات کشاورزی و ... را تحت تأثیر خود قرار داده است.

علیرغم اقدامات مهمی که در بخش آب برای تأمین نیازهای اساسی جامعه صورت گرفته است، تفکر جزیره‌ای، منفردانه و منفعلانه در مواجهه با مسائل آبی سبب اتلاف منابع مالی هزینه شده و نیز تزریق منابع عظیم مالی به منظور تصحیح آثار زینبار اقدامات گذشته شده است. لذا راهکار برون‌رفت از چالش‌ها را باید در تغییر رویکرد به سمت برنامه‌ریزی و اجرای نظام‌مند جستجو کرد و با نگاه سیستمی روابط و تأثیر پدیده‌ها را به صورت کلیتی واحد که همه اجزا، متغیرها، فعالیت‌ها و اقدامات مختلف در کنار هم و مرتبط با هم و در تأثیر با یکدیگر باشند، جستجو کرد. توجه و پیاده‌سازی هر یک از مؤلفه‌های لازم برای مدیریت به هم پیوسته منابع آب در ساختار آب کشور می‌تواند موجب تنظیم متناسب فرآیند و ارتباطات کاری در میان هر یک از سطوح سازمانی و واحدها گردد.

ساختار شرکت مدیریت منابع آب ایران تا اوایل سال ۱۳۹۲ دارای پنج معاونت با عناوین "حفاظت و بهره‌برداری"، "طرح و توسعه"، "نیروگاه‌های برق‌آبی"، "توسعه مدیریت و امور مجامع عمومی شرکت‌ها" و "هماهنگی حوضه‌های آبریز" بود. در ساختار مذکور هر یک از معاونت‌های حفاظت و بهره‌برداری و طرح و توسعه به‌طور مجزاً به فعالیت‌های تخصصی خود می‌پرداختند و ارتباط معاونت هماهنگی حوضه‌های آبریز در فرآیند کارها با معاونت‌های مذکور به درستی تدوین نشده بود.

در تاریخ ۱۳۹۲/۰۴/۱۱ ساختار کلان و تشکیلات تفصیلی شرکت مدیریت منابع آب ایران ابلاغ گردید، ولی مهم‌ترین بخش‌های مرتبط با مدیریت منابع آب که استقرار معاونت‌های حوضه‌های آبریز بود در عمل، به طور کامل تحقق نیافت. در ساختار جدید شش حوضه آبریز اصلی کشور در قالب سه معاونت حوضه آبریز ۱- خلیج فارس و دریای عمان، ۲- دریای خزر و دریاچه ارومیه، ۳- فلات مرکزی، قره قوم و مرز شرقی پی‌ریزی شدند و دفتر "مدیریت به هم پیوسته حوضه آبریز"، "مطالعات و برنامه‌ریزی منابع آب"، "فنی و مهندسی" و "حفاظت و بهره‌برداری" زیرمجموعه هر معاونت حوضه‌ی آبریز واقع شدند. در چند سال اخیر همچنان نقد و بررسی‌ها در مورد ساختار ابلاغی سال ۱۳۹۲

۱- این پیشگفتار توسط جناب آقای مهندس مرتضی موسوی مدیر کل دفتر مدیریت به هم پیوسته منابع آب حوضه دریای خزر و دریاچه ارومیه نوشته شده است و توسط سردبیر و اعضای هیأت تحریریه مجله ویرایش و تکمیل شده است.

ادامه دارد و در هر مقطعی از زمان پیشنهاد جدیدی مورد بررسی قرار می‌گیرد ولی تاکنون دفتر فنی و مطالعات طرح‌ها، معاونت طرح و توسعه و معاونت حفاظت و بهره‌برداری، هر یک مستقلاً در تشکیلات زیر نظر مدیرعامل شرکت فعالیت می‌نمایند. دفاتر مدیریت به هم پیوسته منابع آب حوضه‌های آبریز نیز یکی از دفاتر مجموعه معاونت حفاظت و بهره‌برداری می‌باشند.

در ساختار جدید "معاونت حوضه آبریز اصلی" به واسطه در اختیار داشتن دفاتر تخصصی، از ابزار قدرت و اختیارات لازم برای مدیریت پایدار منابع آب حوضه آبریز اصلی برخوردار است، لذا طبیعتاً پاسخگوی مشکلات ایجاد شده درخصوص طرح‌های توسعه و تأثیرات منفی آن‌ها بر بهره‌برداری و محیط‌زیست حوضه آبریز تحت مسئولیت خود، خواهد بود.

ایجاد معاونت «طرح و توسعه» هم‌تراز با معاونت حوضه آبریز اصلی می‌تواند به‌واسطه سیاست نسبتاً مستقل معاونت‌ها و بعضاً عدم التزام معاونت «طرح و توسعه» به اجرای سیاست‌های انقباضی معاونت‌های «حوضه آبریز اصلی» در گسترش طرح‌های توسعه‌ای، موجبات تکرار رویه‌ی گذشته در ستاد آب کشور و افزایش دامنه‌ی مشکلات و معضلات مدیریت منابع آب ایران را فراهم آورده است و اساساً مدیریت یکپارچه را نفی نماید.

ساختار آب کشور باید پیوندی با تمام نیازهای اساسی جامعه داشته باشد و ثبات و تعادل نسبی‌ای برای رعایت تخصیص آب بخش‌های شرب، محیط زیست، کشاورزی، صنعت و خدمات به وجود آورد. تسریع در تدوین و اجرای اصلاحات ساختاری می‌تواند گامی مهم در بهبود عملکرد ستاد آب کشور و کاهش هزینه فرصت از دست رفته باشد.

مجله تحقیقات منابع آب ایران از انتشار نتایج دستاوردهای پژوهشی صاحب‌نظران و محققین کشور در ارتباط با ارزیابی و بهبود ساختار مدیریت منابع آب کشور استقبال می‌نماید.